

مقاله پژوهشی: کودکان داعش و امنیت بین الملل

[20.1001.1.33292538.1400.11.39.15.9](https://doi.org/10.1001.1.33292538.1400.11.39.15.9)

زهرا مبینی کشته، رهبر طالعی حور^۲

تاریخ پذیرش: ۹۹/۰۳/۱۱

تاریخ دریافت: ۹۸/۱۰/۱۴

چکیده

تکامل تروریسم در طول قرن بیست و یکم منجر به افزایش درگیری کودکان در تروریسم شده است. به طور سنتی کودکان در گروه‌های تروریستی به عنوان موارد مصرفی مورد استفاده قرار می‌گیرند و اغلب در عملیات انتحاری شرکت می‌کنند؛ اما گروه تروریستی داعش ضمن تقویت این روند، ماهیت مشارکت کودکان در تروریسم را تغییر داده است. داعش از کودکان به طور منظم و سازمان‌یافته استفاده می‌کند و با توجه به نحوه جذب و استفاده داعش از کودکان، این گروه تروریستی در این زمینه به طور کامل بی‌همتا است؛ بنابراین یک تحلیل عمیق از تاکتیک‌های پیچیده داعش در جذب و استفاده از کودکان و نقش‌های چندگانه‌ای که کودکان در این مأموریت بازی می‌کنند، به منظور ارزیابی تهدیدات سربازان کودک داعش برای امنیت نظام بین‌الملل در آینده و ارائه راهکارهایی در این زمینه ضرورت دارد. از این رو در این پژوهش تلاش گردیده با بهره‌گیری از روش توصیفی-تحلیلی و با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و پویس‌های اینترنتی به این پرسش پاسخ داده شود که کودکان چگونه و با چه هدفی در داعش جذب می‌شوند و سربازان کودک داعش چه تهدیدی برای آینده امنیت بین‌الملل خواهند داشت؟ در پاسخ به سؤال پژوهش این فرضیه مطرح است که داعش با هدف بقاء و تداوم اهداف خود در آینده اقدام به جذب داوطلبانه و اجباری کودکان به عنوان حافظان ایدئولوژی خود نموده که این امر می‌تواند آینده امنیت بین‌الملل را با تهدید جدی مواجه سازد.

کلیدواژه‌ها: ترور، تروریسم، داعش، سرباز کودک تروریست، امنیت بین‌الملل.

۱. دانش‌آموخته دکتری روابط بین‌الملل، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران، (نویسنده مسئول)

zmobini67@gmail.com

۲. استادیار روابط بین‌الملل دانشگاه فارابی، تهران، ایران

مقدمه

به لحاظ تاریخی کودکان همواره درگیر تروریسم و سایر درگیری‌های مسلحانه بوده‌اند. جذب و به‌کارگیری کودکان توسط گروه‌های تروریستی در سراسر جهان منعکس‌کننده تاکتیک‌های در حال تغییر تروریسم در طول زمان است. درگیری و مشارکت روزافزون کودکان در تروریسم و اقدامات تروریستی یک حرکت راهبردی است که به دو دلیل اصلی روند افزایشی دارد؛ یکی تغییر راهبردی برای اطمینان از موفقیت عملیاتی به‌ویژه مواردی که اقدامات امنیتی و ضد تروریستی مانعی برای انجام عملیات است و دلیل دیگر برای اطمینان از بقاء و تداوم گروه تروریستی است.

در این میان با توجه به چگونگی روند درگیری کودکان در تروریسم به دلیل تحول تروریسم، روند جذب و استفاده از کودکان توسط داعش اهمیت ویژه‌ای دارد. داعش خود را از سایر گروه‌های تروریستی متمایز می‌داند و نحوه جذب و استفاده از کودکان را تغییر داده است. در حالی که بیشتر سازمان‌های تروریستی کودکان را به‌عنوان هزینه مصرف می‌کنند، اما کودکان نقش فعالی در راهبرد داعش دارند، داعش برای تحقق اهداف بلندمدت و اطمینان از تداوم و بقاء در آینده، کودکان را بسیار مهم می‌داند و کودکان دارای مهم برای رشد و بقای طولانی‌مدت خلافت محسوب می‌شوند. گروه تروریستی داعش به‌طور فعال کودکان را جذب می‌کند و آن‌ها را «فرزندان خلافت» می‌خواند. داعش از این کودکان برای حفظ ایدئولوژی خود و تربیت جنگجویان آینده بهره می‌برد. در واقع، آن‌ها نقش مهمی در برنامه‌های ایدئولوژیک و نظامی داعش بازی می‌کنند. داعش درصدد است تا کودکان را در سنین پایین تلقین کند و در معرض خشونت قرار دهد تا به مبارزان متعهدی تبدیل شوند و برای بقاء و تداوم دولت اسلامی بجنگند. آموزش تعداد زیاد کودکان نه تنها می‌تواند نیروی نظامی و انسانی داعش را در آینده تأمین کند، بلکه فرهنگ خشونت و افراط‌گرایی مذهبی را از طریق آموزش کودکان، تداوم و تحکیم بخشد و این برای اقدامات داعش در آینده ضروری و اساسی است.

با این حال به نظر می‌رسد، بعد از شکست داعش در سال ۲۰۱۷ میلادی، پرداختن به مسئله جذب و بهره‌برداری از کودکان توسط داعش مورد غفلت واقع شده است. در نتیجه برای پر کردن این خلأ لازم است یک تحلیل عمیق از تاکتیک‌های پیچیده داعش در استفاده از کودکان و نقش‌های چندگانه‌ای که کودکان در این مأموریت بازی می‌کنند، صورت پذیرد.

بنابراین هدف این مقاله مبتنی بر روش توصیفی - تحلیلی، بررسی راهبرد چندلایه داعش در مورد کودکان و ارائه تصویری دقیق از روند جذب، آموزش و استفاده داعش از کودکان است. علاوه بر این، با توجه با اینکه پس از شکست نظامی داعش، کودکان تحت آموزش داعش به یک معضل امنیتی تبدیل شده‌اند که ممکن است امنیت، صلح و ثبات جهانی را در آینده تهدید کنند، این مقاله در تلاش است تا زمینه‌ای را برای ارزیابی تهدیدات سربازان کودک داعش برای امنیت نظام بین‌الملل در آینده فراهم کند و راهکارهایی را در این زمینه ارائه دهد. نتایج ارائه‌شده در این مقاله می‌تواند در درک روندهای مختلفی که داعش در جذب، آموزش و استفاده از کودکان اتخاذ می‌کند، برای دانشگاهیان، سیاست‌گذاران و نهادها و سازمان‌های امنیتی مفید باشد.

روش‌شناسی تحقیق

با توجه به اهداف اشاره‌شده، پژوهش حاضر از نوع کاربردی بوده و از نظر ماهیت و روش تحقیق توصیفی - تحلیلی است، ضمن اینکه جنبه تاریخی هم دارد و گردآوری داده‌ها با اتکا به مطالعات کتابخانه‌ای و پویس‌های اینترنتی انجام شده است. این تحقیق رویکردی کیفی داشته و اطلاعات با استفاده از استدلال و تحلیل عقلایی به صورت کیفی و تفسیری مورد تحلیل قرار گرفته است.

پیشینه و مبانی نظری تحقیق

در بررسی‌های صورت‌گرفته از طریق مراجعه به آثار مکتوب اعم از کتاب‌ها، مقاله‌های علمی و منابع الکترونیکی، منبع فارسی‌ای که به موضوع راهبرد داعش در مورد جذب و

استفاده از کودکان پرداخته باشد، یافت نشد؛ اما برخی منابع لاتین که به نوعی با موضوع پژوهش مرتبط است به شرح ذیل احصا گردید:

فرانچسکا کاپون^۱ (۲۰۱۹ م): در مقاله‌ای تحت عنوان «فرزندان و همسران مبارزان خارجی داعش، دولت‌ها چه تعهداتی دارند؟»؛ به بررسی تعهدات حقوق بین‌الملل و دولت‌ها برای بازگرداندن زنان و کودکان عضو داعش که در اردوگاه‌های عراق و سوریه مستقر هستند، به کشور متبوعشان می‌پردازد. در این مقاله نویسنده معتقد است هرچند این زنان و کودکان می‌توانند در آینده تهدید جدی امنیتی برای کشورها باشند، اما بازگشت زنان و کودکان به وطن خود، برای خنثی کردن تهدیدات امنیتی بیشتر ضرورت دارد.

لیلیان گیل^۳ (۲۰۱۹ م): در مقاله‌ای تحت عنوان «کودکان متولد جنگ داعش در عراق»؛ به بررسی چالش‌های اقتصادی، اجتماعی و حقوقی برای کلیه کودکانی که در قلمرو داعش در عراق متولد شده‌اند می‌پردازد. نویسنده در این مقاله معتقد است که این کودکان فاقد تابعیت و شهروندی کشوری هستند و از هرگونه خدمات و مراقبت‌های بهداشتی، مسکن، آموزش و سایر خدمات اساسی بی‌بهره هستند.

آساتا آتیه^۵ (۲۰۱۸): در مقاله‌ای تحت عنوان «فرزندان مبارزان خارجی داعش، تهدیدی برای حفاظت و امنیت ملی هستند؟»؛ به بررسی تعداد و تهدیدات کودکان مبارزان خارجی عضو داعش می‌پردازد. نویسنده تخمین می‌زند که حدود ۱۲ درصد از بیش از ۴۰ هزار عضو خارجی داعش، کودکان هستند که هیچ‌گونه تابعیتی ندارند و این کودکان به عنوان تهدیدهای احتمالی در آینده شناخته می‌شوند. در نهایت نویسنده معتقد است که بازگرداندن این کودکان به کشورهای خود برای امنیت جهانی ضروری است.

1 Francesca Capone

2 The children (and wives) of foreign ISIS fighters: Which obligations upon the States of nationality?

3 Lillian Gill

4 Children Born of the ISIL Conflict in Iraq

5 Aïssata Athie

6 The Children of ISIS Foreign Fighters: Are Protection and National Security in Opposition?

اسعد‌المحمد^۱ (۲۰۱۸ م): در مقاله‌ای تحت عنوان «سربازان کودک داعش در سوریه: استخدام، تلقین قبل از آموزش، آموزش و اعزام»؛ به ارائه تصویر دقیقی از روند آموزش و استفاده داعش از کودکان می‌پردازد. نویسنده در این مقاله معتقد است که داعش کودکان را آموزش می‌دهد و با توجه به توانایی‌هایشان طبقه‌بندی می‌کند. درنهایت از این کودکان برای دستیابی به اهداف فوری و برون‌سازمانی استفاده می‌کند.

با توجه به مطالبی که مطرح شد، می‌توان اذعان داشت که در حوزه موضوع پژوهش، تحقیقات صورت‌گرفته به‌صورت جامع و روشن به بررسی راهبرد داعش در جذب و استفاده از کودکان نپرداخته‌اند. بنابراین این پژوهش از این حیث که به بررسی جایگاه و نقش کودکان در ایدئولوژی داعش، نحوه آموزش و استفاده داعش از کودکان و همچنین ارزیابی تهدیدات سربازان کودک داعش برای امنیت نظام بین‌الملل در آینده و ارائه راهکارهایی در این زمینه می‌پردازد، از تحقیقات انجام‌شده متمایز می‌شود.

مبانی مفهومی

ترور^۳

ترور در کلمه، به معنای ترساندن است و در فرهنگ سیاسی جهان عبارت است از هرگونه اقدام خصمانه و مخفیانه علیه فرد یا افرادی در حوزه‌ای محدود یا گسترده اقتصادی، کشاورزی و صنعتی، با هدف ایجاد ارعاب یا باج‌خواهی. در فرهنگ سیاسی، ترور از ریشه لاتین Terror به معنای ترس و وحشت گرفته شده است و به رفتار و اعمال فرد و یا گروهی اطلاق می‌شود که از راه ایجاد ترس، وحشت و استفاده از زور می‌خواهند به هدف سیاسی خود برسند. در زبان فارسی هم ترور به معنای ترس زیاد، بیم، هراس، خوف و وحشت است و تروریست به عامل ترور، طرفدار ترور، آدم‌کش یا کسی که برای رسیدن به

1 Asaad Almohammad

2 ISIS Child Soldiers in Syria: The Structural and Predatory Recruitment, Enlistment, Pre-Training Indoctrination, Training, and Deployment

3error

هدف خود، کسی را به طور غافلگیرانه بکشد یا ایجاد وحشت و هراس کند، گفته می‌شود (کرمی و دیگران، ۱۳۹۵: ۲۱).

تروریسم^۱

«تروریسم عبارت است از استفاده عامدانه و برنامه‌ریزی شده و غیرقانونی خشونت یا بهره‌گیری تهدیدآمیز از نیرو یا خشونت فردی یا گروهی سازمان‌یافته علیه مردم یا دارایی به قصد ترساندن یا مجبور کردن جوامع و حکومت‌ها؛ اغلب به دلایل ایدئولوژیک یا سیاسی» (Baylis & Smith, 2005: 480).

پال پیلار^۲ که از صاحب‌نظران موضوع تروریسم به شمار می‌رود، تروریسم را «خشونت از پیش طراحی شده، با جهت‌گیری سیاسی بر ضد اهداف غیرنظامی، از سوی گروه‌های خرده‌ملی و عوامل مخفی که برای تأثیرگذاری بر مخاطبان به کار گرفته می‌شود» تعریف می‌کند.

این تعریف دارای چهار عنصر اساسی است:

- تروریسم عملی است از پیش طراحی شده و ناشی از تصمیم عده‌ای که می‌خواهند آن را انجام دهند.

- این کنش دارای جهت‌گیری سیاسی است و با دیگر خشونت‌های برآمده از انگیزه‌های مالی یا انتقام شخصی و ... فرق دارد. مرتکبین این اعمال، انگیزه‌های کلان دارند و می‌خواهند وضع موجود را تغییر دهند.

- عنصر سوم این تعریف مربوط به قربانیان تروریست‌ها است که شامل افرادی می‌شود که توانایی دفاع از خود را ندارند.

- عنصر آخر مربوط به مرتکبین اعمال تروریستی شامل گروه‌های فروملی تا عوامل سری می‌شود که کارشان از عملیات نظامی دولت‌ها و کاربرد آشکار نیروی نظامی بر ضد اهداف نظامی متمایز است (مدنی، ۱۳۸۳: ۱۱۴).

سرباز کودک تروریست^۱

یک سرباز کودک تروریست به معنای هر شخص زیر ۱۸ سال تعریف شده است که در یک گروه مسلح تروریستی جذب شده و به‌عنوان مبارز، جاسوس، پیام‌رسان، آشپز یا برای مقاصد جنسی مورد استفاده قرار گرفته است (UNICEF, 2007: 14).

اولین مورد استفاده از کودکان در جنگ، حضور آن‌ها در جنگ آفریقا در سیرالئون است، ولی با این وجود حضور کودکان در جنگ‌ها، در سراسر جهان امری شایع است (Singer, 2006: 27). به این ترتیب با توجه به ماهیت درگیری و جنگ متعارف، جذب کودکان به یک پدیده متداول درگیری مدرن، مبدل شده است. از آنجا که در نیمه دوم قرن بیست و یکم، غیر نظامیان بیشتر درگیر جنگ و درگیری می‌شوند، قوانین استاندارد جنگ رها شده و کودکان در برابر شیوه‌های نوین جنگ آسیب‌پذیرتر شده‌اند. اگرچه بسیاری از سازمان‌های بشردوستانه از پیگیری تعداد سرباز کودکان در جهان دست برداشته‌اند، اما تخمین زده می‌شود ۳۰ هزار کودک که اکثر آن‌ها زیر ۱۵ سال دارند، درگیر جنگ‌ها در سراسر جهان هستند. سن متوسط یک سرباز کودک تروریست ۱۲ سال است، اما شواهد نشان می‌دهد که کودکان پنج‌ساله نیز در درگیری‌ها مشارکت داشته‌اند. ۴۰ درصد از نیروهای مسلح، گروه‌های شورشی و سازمان‌های تروریستی از کودکان استفاده کرده‌اند (Singer, 2006: 27).

کودکان تقریباً در هر درگیری بزرگی در جهان حضور دارند (Coalition to Stop the Use of Child Soldiers, 2004: 3) اما تقریباً ۷۵ درصد درگیری‌های جهان در خاورمیانه و آفریقا رخ می‌دهد (Singer, 2006: 28). در این مناطق شاهد افزایش تعداد کودکانی هستیم که به گروه‌های تروریستی پیوسته‌اند و مرتکب اقدامات خشونت‌آمیز می‌شوند (Gray & Tom Owen, 2008: 108). تنها در سال ۲۰۱۳ میلادی، سازمان ملل متحد ۴۰۰۰ مورد از استخدام کودکان توسط گروه‌های تروریستی را ثبت کرده است که

1 child soldier terrorist

احتمالاً هزاران نفر نیز ثبت نشده‌اند. کودکان و تروریسم مدت‌ها است که در طول تاریخ مدرن در هم ادغام شده‌اند و جذب آن‌ها توسط داعش پدیده جدیدی نیست. از سال ۲۰۱۵ میلادی تاکنون، بیش از ۱۱۰۰ کودک سوری زیر ۱۶ سال به‌صورت داوطلبانه به داعش پیوسته‌اند و به‌عنوان سرباز مشغول فعالیت هستند (Janssen, 2015: 4).

داعش و سیر تحول آن

داعش گروه تروریستی مسلح است که به دلیل داشتن اندیشه‌های سلفی و رادیکال، گروهی تروریستی - فراملی محسوب می‌شود. این گروه تروریستی، در سال ۲۰۱۳ میلادی مناطق شمال غربی عراق و شمال شرقی سوریه را تصرف کرد و عراق و شام را جایگاهی برای عملیات خود برگزید. هدف از تشکیل آن به‌اصطلاح بازگرداندن خلافت اسلامی و اجرای شریعت است (Congressional Research Service, 2015: 5).

داعش یکی از انشعاب‌های جبهه النصره و این جبهه نیز شاخه‌ای از القاعده است؛ بنابراین برای شناخت داعش، باید القاعده را مورد مطالعه قرار داد و شناخت القاعده نیز نیاز به شناخت جریان سلفیه جهادی دارد. سلفیه جهادی در دهه هفتاد قرن بیستم در مصر ظهور کرد و با تفسیر خاصی از جاهلیت و جهاد، گروه‌های تکفیری بسیاری از دل آن بیرون آمدند؛ بنابراین داعش جریانی بنیادگرا وابسته به ایدئولوژی وهابیت و از نوع تکفیری جهادی است که خود منشعب از جریان سیاسی القاعده است (مؤمنی و دیگران، ۱۳۹۵: ۷۵). القاعده در سال ۱۹۸۸ میلادی توسط مجاهدان افغانی وابسته به سازمان «مکتب الخدمه للمجاهدین العرب» که وظیفه خدمت به مجاهدان افغانی را به عهده داشت، به وجود آمد. این سازمان که یک شبکه بین‌المللی تروریستی بود، توسط اسامه بن لادن اداره می‌شد. القاعده در بیش از پنجاه کشور جهان از مجاهدان موسوم به عرب افغان حمایت می‌کند. آن‌ها فعالیت خود را در سراسر جهان گسترده‌اند. القاعده عراق نیز در سال ۲۰۰۴ میلادی توسط برخی اسلام‌گرایان تندرو همچون ابومصعب زرقاوی، ابوحمزه المهاجر و ابوعمربغدادی در شهر بعقوبه عراق و رقه سوریه بنیان نهاده شد، اما بسط ایدئولوژی داعش به نیمه دوم دهه ۱۹۹۰ میلادی

برمی‌گردد. در واقع داعش از بازماندگان القاعده عراق است که در سال ۲۰۰۳ میلادی تأسیس شد. آن‌ها که در زمان عملیات نظامی آمریکا علیه صدام وارد عراق شدند، همان عرب‌های افغان یا القاعده‌ای‌های عرب هستند که در افغانستان مستقر بودند و پس از سقوط دولت ملا عمر به عراق آمدند (مؤمنی و دیگران، ۱۳۹۵: ۷۶-۷۵). زمانی که ارتش صدام هیچ مقاومتی در مقابل نیروهای آمریکایی نشان نمی‌داد، مقاومت‌هایی از سوی برخی از گروه‌های جهادی سلفی صورت گرفت که خود را به عراق رسانده بودند و در نهایت پس از سقوط صدام، قدرت گروه‌های شورشگر سنی عرب در منطقه علیه آمریکا شدت یافت. از سال ۲۰۰۳ تا ۲۰۰۶ میلادی گروه‌های سلفی رادیکال القاعده به نام «شورای مجاهدین» گرد هم آمدند. این شورا ابتدا با نام «جماعت التوحید و الجهاد» و سپس به نام در «تنظیم قیاده الجهاد فی البلاد الرافدین» و در مرحله بعد به نام «دولت اسلامی عراق» در منطقه سنی‌نشین عراق در سال ۲۰۰۶ میلادی فعال شد و در زمان جنگ داخلی سوریه که حاکمیت بشار اسد بر مناطق وسیعی از کشور از دست رفت و در دوران پایانی نخست‌وزیری نوری المالک، زمانی که اختلافات سیاسی در عراق بالا گرفته بود، داعش توانست از این شرایط به نفع خود بهره‌برداری نموده و شهر نینوا، سپس دیالی و همچنین موصل را تصرف نماید. داعش همچنین با الحاق سرزمین‌های تحت تصرف خود در سوریه در ۲۹ ژوئن ۲۰۱۴ میلادی ادعای تشکیل خلافت اسلامی کرد و ابوبکر البغدادی را امیرالمؤمنین و خلیفه مسلمین جهان نامید و مسلمانان جهان را به بیعت با وی دعوت کرد. به دنبال پیشروی و گسترش عملیات نظامی داعش در سال ۲۰۱۴ میلادی، دولت عراق بر اساس اصول حقوق بین‌الملل و احترام به حاکمیت و تمامیت ارضی دولت عراق، خواستار حمایت و مداخله جامعه بین‌المللی برای مقابله با این گروه تروریستی شد (محمدیان و ترابی، ۱۳۹۴: ۲۳۲). با ایجاد ائتلاف ضد داعش در سطح بین‌المللی و همچنین با کمک جمهوری اسلامی ایران، دامنه پیشروی‌های این گروه به تدریج از سال ۲۰۱۵ میلادی روند نزولی پیدا کرد. در اولین شکست داعش، تکریت در سال ۲۰۱۶ میلادی به دست ارتش عراق افتاد و در سال ۲۰۱۷ میلادی عملیات آزادسازی موصل آغاز شد. در ۹ دسامبر همان سال، نخست‌وزیر عراق، حیدر العبادی،

رسماً شکست داعش را در موصل اعلام کرد؛ بنابراین این گروه به فعالیت خود گرچه نه به‌طور حتم و دائم پایان داد و از میان رفت؛ اما پایان سیطره داعش بر سرزمین‌های عراق و سوریه در حالی رقم خورد که بازیگران منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای در حال برنامه‌ریزی برای بازطراحی پارادایم قدرت در منطقه غرب آسیا بودند، این بازیگران منطقه‌ای دوست شامل ایران و روسیه در تلاش برای احیای قدرت دولت‌های حاکم بر دو کشور عراق و سوریه هستند و کشورهای مخالف به رهبری آمریکا در تلاشی معکوس از تمام ظرفیت‌های خود برای تضعیف این دو دولت رهاشده از شر داعش بهره می‌برند. در نتیجه باید توجه داشت که در سال ۲۰۱۷ میلادی، بیش از هر زمان دیگری بحث آینده داعش در منطقه غرب آسیا و به‌طور خاص کشورهای عراق و سوریه مطرح بود. به‌طور حتم آنچه نمایان است و همگان بر آن اتفاق نظر داشتند، این است که پایان قلمرو داعش در عراق و سوریه به معنای پایان حیات این گروه تروریستی نخواهد بود و نیروهای وابسته به این گروه تروریستی در قالبی جدید به حیات خود ادامه خواهند داد (دریکوند و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۶).

نحوه عضوگیری داعش

یکی از راهبردهای حیاتی داعش «بقا و گسترش» است، داعش در این زمینه به دلیل فراهم بودن بسترهای طبیعی برای رشد خود، بر روی مناطق و محل‌هایی سرمایه‌گذاری می‌کند که مردم آن از طریق حکومت‌های خود سرخورده شده‌اند (دهشیری، جوزانی کهن، ۱۳۹۴: ۴۶). درست مانند افرادی که در کشورهای شرق میانه، آفریقای شمالی و آسیای صغیر و ... زندگی می‌کنند. این مردم با چالش‌های روزمره‌ای از جمله عدم اشتغال، حکومت ضعیف، دسترسی ضعیف به خدمات اجتماعی اولیه، فساد، ظلم، بی‌عدالتی و ناامنی مواجه هستند. چنین شرایطی زمینه را برای داعش فراهم می‌کند تا آرمان‌شهر خود را ارائه دهد. دولتی مجهز که به‌طور خاص، تمام امکانات و استانداردهای عالی زندگی را برای زنان و مردان فراهم می‌کند و نیازهای آنان را تأمین می‌کند (Carter Center, 2017). تحقیقات نشان داده است که میانگین سنی نیروهای مهاجر به قلمرو داعش، بین سنین ۲۳ تا ۳۲ سال می‌باشد. بر این

اساس، می‌توان گفت شبکه نیروهای انسانی داعش، سازمانی چابک است که اکثریت آن‌ها را جوانان تشکیل می‌دهند. داعش برای جذب افراد، راهبردهای خاص و هدفمندی دارد. استخدام افراد در داعش به‌طور عمده با رسانه‌های اجتماعی گره خورده است. فرایند استخدامی داعش دارای سه مرحله می‌باشد. در مرحله اول این گروه، افرادی را هدف قرار می‌دهد که در زندگی خود دچار کمبود هستند و می‌توانند آن‌ها را برای هجرت متقاعد کنند. مهم نیست که آن‌ها دنبال جامعه آرمانی، ماجراجویی، اعتقادات مذهبی یا روشنفکرانه باشند. هرکس دنبال هر چیزی است، داعش وعده می‌دهد که آن را برای او مهیا می‌کند. مرحله دوم، راهبرد نیروگیری رسانه‌ای داعش است که این مرحله به نوبه خود، سه مرحله را شامل می‌شود: بازاریابی رسمی، بازاریابی غیررسمی، استخدام شخصی. بازاریابی رسمی، اولین گام از راهبرد نیروگیری رسانه‌ای داعش است که از طریق بسیاری از ویدئوها و فیلم‌های منتشرشده از طریق رسانه الحیات، مرکز رسانه‌ای روس زبان الفرات، مجله رسمی دابق، فتواها، بیانیه‌ها، سخنرانی‌ها توسط اعضای رسمی داعش، خطبه‌ها، سرودها، کتاب‌ها و ... صورت می‌گیرد. بازاریابی غیررسمی لزوماً توسط داعش تولید و توزیع نشده است، بلکه حامیان آنلاین داعش، از طریق سایت‌ها و رسانه‌های اجتماعی به تولید و توزیع این تبلیغات مبادرت می‌ورزند. استخدام شخصی آخرین روند از فرایند استخدام داعش است. در این بخش از فرایند استخدام، افرادی که به‌طور بالقوه در ارتباط با مردم سوریه هستند و یا به‌طور بالقوه برای داعش مبارزه می‌کنند، حضور دارند. استخدام‌گران به مخاطبان خود تصویری شاعرانه از خلافت ارائه می‌دهند. دقیقاً همان چیزی که آن‌ها در زندگی خود انتظار دارند. مرحله سوم از فرایند استخدام داعش، پیام‌های رسانه‌های اجتماعی است. داعش همچنین از ابزارهای اینترنت و رسانه‌های اجتماعی استفاده می‌کند تا ضمن ارائه تصویری مدرن از خود، زندگی در خلافت را عادی جلوه دهد و با وعده دادن و ارائه کردن چیزهایی که دقیقاً افراد در زندگی خود فاقد آن هستند یا به آن نیازمندند، آن‌ها را به سمت اهداف خود جلب کند. در این راستا، استخدام‌گران داعش ارتباط مستقیم و نزدیکی بر اساس اعتماد، با نیروهای بالقوه برقرار می‌کنند. بسیاری از مردان و زنان در جوامع

دمکراتیک و ثروتمند، خطر سفر را به جان خریده و به قلمرو داعش مهاجرت می‌کنند. این مردان و زنان تنها مردان و زنان مسلمان نیستند، بلکه طیف گوناگونی از جمله مردان و زنان مسلمان و غیرمسلمان را شامل می‌شوند (کریمی، گرشاسپی، ۱۳۹۴: ۱۶۸).

عضویت کودکان در گروه تروریستی داعش

گروه تروریستی داعش به‌طور فزاینده‌ای به سمت تکنیک‌های نوآورانه برای جذب و استفاده از کودکان روی آورده است. استخدام اجباری توسط داعش همچنان رواج دارد، با این حال به نظر می‌رسد برخی از کودکان داوطلبانه به این گروه تروریستی می‌پیوندند. البته استخدام‌ها هرگز نباید واقعاً داوطلبانه تلقی شود، بلکه به‌واسطه مجموعه‌ای از عوامل نظیر تلاش برای زنده ماندن یا فرار از فقر، ناامنی، حاشیه‌نشینی یا تبعیض مشخص می‌شود. با این حال تخمین تعداد دقیق کودکان در قلمرو تحت کنترل داعش بسیار دشوار است. علاوه بر فرزندان مبارزان محلی داعش و فرزندان جنگجویان خارجی داعش، فرزندان ساکنان در قلمرو خلافت داعش نیز مجبور به زندگی تحت حکومت داعش هستند (NCTV& AIVD, 2017:6).

به‌طور کلی کودکان وابسته به داعش به سه طریق به عضویت این گروه تروریستی درآمده‌اند. کودکانی که داوطلبانه خود را معرفی و ثبت نام می‌کنند. کودکانی که در قلمرو داعش متولد می‌شوند و از طریق خانواده‌هایشان به داعش می‌پیوندند و کودکانی که از طریق تهدیدهای جدی و به اجبار و زور ربوده شده و به خدمت گرفته می‌شوند.

الف) عضویت داوطلبانه

برخی از کودکان به‌صورت داوطلبانه به داعش می‌پیوندند که البته داعش در فریب دادن و متقاعد کردن این کودکان نقش قابل توجهی دارد. در گذشته گروه‌های تروریستی و سایر گروه‌های مسلح که از کودکان استفاده می‌کردند، آن‌ها را می‌ربودند و یا به زور می‌گرفتند؛ اما موفقیت داعش در متقاعد کردن کودکان برای پیوستن به داعش نشان‌دهنده یک موفقیت بزرگ این سازمان در جذب کودکان است.

به دلیل گسترش تبلیغات گروه تروریستی داعش، جذب و بهره‌برداری از کودکان محدود به مناطق درگیری در عراق و سوریه نیست و کودکان زیادی برای پیوستن به داعش از کشور محل اقامت خود به همراه خانواده و یا به تنهایی به عراق و سوریه سفر کرده‌اند. اتباعی از ۸۰ کشور مختلف جهانی نظیر فرانسه، انگلیس، ایرلند شمالی، استرالیا، لبنان، لیبی، مراکش، نیجریه، عربستان سعودی، سودان، تاجیکستان، تونس، یمن و ... به داعش پیوسته‌اند (UNITED NATIONS OFFICE ON Drugs and Crime, 2017: 9). داعش حدود ۴۱۴۹۰ شهروند از ۸۰ کشور جهان دارد که تخمین زده می‌شود ۴۶۴۰ نفر از این افراد یعنی حدود ۱۲ درصد افراد خردسال هستند (Cook & Gina, 2018: 13).

کودکان به آسانی جذب مزایای مادی و روانی که داعش ارائه می‌دهد، می‌شوند. به لحاظ مادی، داعش هدایای متنوعی به کودکان می‌دهد. کودکانی که به داعش می‌پیوندند، حقوق دریافت می‌کنند. دریافت حقوق در صورت پیوستن به داعش یک عامل انگیزشی مؤثر برای پیوستن به این گروه است. والدین وقتی فرزندان خود را به مکتب داعش می‌فرستند، ماهیانه حقوق دریافت می‌کنند. داعش علاوه بر پرداخت حقوق به کودکانی که به این گروه می‌پیوندند، از طریق اسباب‌بازی و آب‌نبات هم به آسانی کودکان را جذب می‌کند (Al-Tamimi, 2014: 27). همچنین جذابیت ایدئولوژی جهادی نیز می‌تواند محرکی برای پیوستن به داعش باشد. همچنین دیدن همسالان یا کودکان با سنین پایین‌تر که عضو داعش هستند و از امتیازاتی برخوردارند نیز مشوقی برای پیوستن سایر کودکان به داعش است (NCTV & AIVD, 2017: 14).

داعش همچنین کودکان را از طریق سلاح‌ها و یونیفرم داعش جذب می‌کند. رائد پسر سوری که در سن ۱۶ سالگی به داعش پیوست، در مصاحبه‌ای با دیده‌بان حقوق بشر گفت: «من یونیفرم داعش را دوست داشتم و آن‌ها سلاح‌های زیادی داشتند، بنابراین تصمیم گرفتم که به داعش بپیوندم و به اردوگاه آموزشی آن‌ها در حلب رفتم» (Motaparthi, 2014). همچنین موفقیت داعش در جذب افراد در سطح جهانی از طریق روش‌های روان‌شناختی به لحاظ تاریخی بی‌سابقه است. داعش به این کودکان هویت، احساس تعلق و مجموعه‌ای از

ارزش‌ها و عقاید با تعبیر سلفی - جهادی از اسلام ارائه می‌دهد (Jonathan & Sussman, 2015). عضویت در داعش باعث می‌شود که کودکان احساس غرور و نیرومندی کنند، چراکه در این سنین کودکان در جست‌وجوی هویت، هدف و تقویت عزت‌نفس هستند و داعش به این خواسته‌های آن‌ها پاسخ می‌دهد.

به‌طور کلی می‌توان گفت ماندن در قلمرو خلافت داعش برای مدت‌زمان طولانی باعث می‌شود که کودکان به‌صورت داوطلبانه به داعش بپیوندند. عوامل کششی داعش می‌تواند وعده غذایی، فرصت مبارزه برای یک ایدئولوژی، کسب درآمد، جست‌وجوی اعتبار اجتماعی، به دست آوردن حمایت یا حتی سرگرمی، نمادهای عضویت در گروه، از جمله یونیفرم داعش، سلاح، هدایا و دریافت حقوق برای کودکان باشد. همچنین داعش با عضوگیری از کودکان در سطح بین‌الملل می‌تواند امنیت نظام بین‌الملل را در آینده با تهدید و چالش جدی مواجه کند و نفوذ خود را در سراسر جهان گسترش دهد.

ب) عضویت از طریق خانواده

اغلب کودکانی که خانواده‌های آن‌ها عضو داعش باشند و در قلمرو داعش متولد می‌شوند، به داعش می‌پیوندند (Al Shamary, 2015). والدین نقش مهمی در گرایش کودکان به داعش دارند. برخلاف سایر گروه‌های تروریستی غیردولتی، قواعد داعش بر کل واحد خانواده تأثیرگذار است و بسیاری از افرادی که برای پیوستن به داعش به عراق و سوریه مهاجرت کرده‌اند، خانواده و فرزندان‌شان را نیز همراه خود آورده‌اند (Bloom & Horgan, 2015: 175-176).

داعش خانواده‌ها را به داشتن فرزندان بیشتر تشویق می‌کند و معتقد است که از این طریق می‌توان از دشمن پیشی گرفت. داعش پیشگیری از بارداری را به‌عنوان بیماری معرفی می‌کند که توسط دشمن (کافران) به جامعه مسلمانان معرفی شده است. داعش این خانواده‌ها را ترغیب می‌کند که فرزندان‌شان را به اردوگاه‌های آموزشی داعش بفرستند تا نسل بعدی جهادی‌ها تربیت شوند (NCTV & AIVD, 2017:15).

ج) عضویت اجباری

اگرچه بخش اعظم جذب کودکان به داعش به صورت داوطلبانه است، اما عضویت اجباری کودکان توسط داعش روند افزایشی دارد (Harkin, 2014). شواهد مختلف نشان می‌دهد که داعش تعداد زیادی از کودکان در عراق و سوریه را ربوده است. داعش بارها و بارها، کودکان را به زور از خانواده‌هایشان جدا کرده یا از اردوگاه‌های پناهندگان و یتیم‌خانه‌ها ربوده است (Al-Bayan, 2016: 7-8).

این عضویت اجباری بیشتر مشمول اقلیت‌های قومی ساکن در سوریه و عراق می‌شود. برجسته‌ترین اقدام داعش در این زمینه، نسل‌کشی ایزدی‌ها توسط داعش در کوه سنجار در اوت سال ۲۰۱۴ میلادی بود. سازمان ملل متحد تخمین زد که در زمان حمله ۴۰۰ هزار ایزدی در سنجار زندگی می‌کردند. بعد از حملات داعش، تقریباً ۹۹۰۰ نفر کشته و ۶۸۰۰ نفر ربوده شدند که ۳۳/۷ درصد از این افراد ربوده‌شده کودکان زیر ۱۴ سال هستند (Cetorelli et al, 2014: 7-8)). همچنین بسیاری از کودکان کرد از طریق آدم‌ربایی به اجبار به داعش پیوسته‌اند. در تاریخ ۳۰ می ۲۰۱۴ میلادی، تقریباً ۶۰۰ کودک کرد در سن ۱۴ تا ۱۶ سال پس از سفر به حلب برای گذراندن امتحانات در هنگام بازگشت به کوبانی ربوده شدند (Harkin, 2014).

با این حال استخدام اجباری کودکان توسط داعش محدود به جمعیت اقلیت‌ها نیست. از ژوئن سال ۲۰۱۵ میلادی، بیش از ۴۰۰ کودک در استان الانبار عراق ربوده شده‌اند و به پایگاه‌های داعش در عراق و سوریه منتقل شده‌اند. در ژانویه سال ۲۰۱۶ میلادی نیز در گزارش مشترک سازمان ملل متحد از عراق و دفتر کمیساریای عالی حقوق بشر سازمان ملل متحد اعلام شد که در کل ۹۰۰-۸۰۰ کودک در سن ۹ تا ۱۵ سال از موصل ربوده شده‌اند (UNAMI and OHCHR, 2015: 14).

اگر این کودکان از عضویت داعش سرپیچی کنند، مورد ضرب و شتم قرار می‌گیرند، شکنجه می‌شوند یا مورد تجاوز قرار می‌گیرند و در نهایت کشته خواهند شد، در نتیجه این کودکان از ترس به داعش می‌پیوندند. تعیین سرنوشت این کودکان ربوده‌شده و اسیرشده توسط داعش غیر ممکن است (NCTV& AIVD, 2017:15).

آموزش کودکان در قلمرو داعش

داعش از مدارس و مساجد برای جذب کودکان و آموزش افراطی‌گری استفاده می‌کند. از اواسط سپتامبر ۲۰۱۷ میلادی تعداد مدارس داعش افزایش یافته است، داعش معتقد است مدارس نقش مهمی در جذب و آموزش ایدئولوژی به کودکان دارند. مدارس داعش اغلب خانه‌هایی هستند که صاحبان آن‌ها، آن‌ها را رها کرده و فرار کرده‌اند. به نظر می‌رسد داعش دانش‌آموزان را به چهار گروه تقسیم می‌کند: افراد محلی (سوری و عراقی)، افراد اهل خاورمیانه و آفریقای شمالی، افراد غربی و یتیم‌ها (Almohammad, 2018: 19).

برخلاف باور رایج، شرکت در مدارس در مناطق تحت کنترل داعش اجباری نیست و مدارس و مساجد داعش به‌عنوان پایگاه‌های ثبت نام و آموزش فعالیت می‌کنند. همه در مدارس شرکت نمی‌کنند، اما مساجد در قلمرو داعش، بزرگ‌ترین مکان‌هایی هستند که کودکان در آنجا جمع می‌شوند. مساجد در قلمرو داعش اهمیت راهبردی در جذب افراد دارند (Almohammad, 2018: 19). حضور در چنین مدرسی اجباری نیست، اما ساکنان قلمرو داعش آگاه هستند که فرستادن فرزندانشان به مدارس داعش، استخدام آن‌ها را تضمین می‌کند. همچنین داعش برای حمایت از خانواده‌ها در تربیت فرزندان خود در راستای عقاید داعش در خارج از مدارس، کتابچه‌هایی تدوین کرده است (NCTV& AIVD, 2017:7-8).

در ساختار آموزشی داعش، محتوای دروس نیز متفاوت است. برنامه‌های درسی مدارس پیشین در قلمرو داعش با آموزه‌های سلفی مذهبی سخت، آموزش بدنی و آموزش نظامی جایگزین شده است. به‌عنوان مثال موضوعاتی مانند فلسفه و فرانسوی از برنامه درسی حذف شده‌اند. کودکان غربی دروس عربی را آموزش می‌بینند. کتاب‌های درسی مانند کتاب درسی آموزش ابتدایی «من مسلمان هستم»، یک جهان‌بینی است که اثبات می‌کند که عقاید و ایدئولوژی داعش صادق است و سایر باورها غلط و نادرست هستند. همچنین در کتب آموزشی دروس تئوری در مورد موضوعات مربوط به نبرد، استفاده از نارنجک و شناسایی انواع مختلف سلاح نیز آموزش داده می‌شود. تمرکز اصلی در برنامه‌های درسی تقویت حس ما در مقابل دیگران است.

در مدارس و مساجد تحت قلمرو داعش، پسران و دختران تا شش‌سالگی در کلاس‌های مختلط مدرسه شرکت می‌کنند و بعد از آن در کلاس‌های مختلف به‌طور جداگانه آموزش داده می‌شوند. آموزش دینی و هرگونه آموزشی در این مدارس منطبق با تعبیر دقیق سلفی - جهادی داعش از اسلام است و هر آنچه غیر از آن باشد حرام است (NCTV& AIVD, 2017:7). بر اساس شواهد، داعش به کودکان تا سن شش‌سالگی افکار افراطی مذهبی و جهادی را آموزش می‌دهد و از سن نه‌سالگی کودکان آموزش نظامی می‌بینند (Capone, 2019: 2).

کودکان عضو داعش موظف‌اند که آموزش‌های دقیق ایدئولوژیک و نظامی را پشت سر بگذرانند. در مرحله اول دیدگاه افراطی مذهبی به آن‌ها آموزش داده می‌شود و اعضای غیر عرب باید مهارت صحبت کردن و خواندن و نوشتن به زبان عربی را به دست آورند، زیرا هدف ایجاد هویت مشترک در میان اعضاء است. مرحله بعدی شامل تمرینات بدنی در اردوگاه نظامی است که اصول جنگ شهری، دفاع از خود و استفاده از سلاح به آن‌ها آموزش داده می‌شود (The Carter Center, 2019: 2).

علاوه بر این در مدارس عادت به خشونت به کودکان آموزش داده می‌شود تا در برابر اقدامات خشونت‌آمیز مانند اعدام‌های عمومی از آن‌ها حساسیت‌زدایی شود و آن‌ها می‌آموزند که چنین اعمالی بخشی از زندگی روزمره است. کودکان از سن چهارسالگی به بعد مجبورند شاهد اعدام‌های عمومی قطع عضو، سربردن و شکنجه باشند تا به‌طور طبیعی احساس انزجار یا ترس از بین برود. این روش منجر به پذیرش خشونت توسط کودکان به‌صورت طبیعی می‌شود و رشد و پیشرفت کودکان را برای انجام خشونت به‌عنوان مبارز، شکنجه‌گر و اعدام‌کننده تسهیل می‌کند (Vale, 2018: 21). درواقع کودکان تشویق می‌شوند همراه خانواده‌های خود برای تماشای این اعدام‌های عمومی مشارکت کنند. کودکان تشویق می‌شوند که انواع فعالیت‌های خشونت‌آمیز را در بازی‌ها و فعالیت‌های روزانه خود تمرین کنند. در اردوگاه‌های آموزشی داعش، حساسیت‌زدایی کودکان از خشونت اهمیت بسیار زیادی دارد. در همین راستا قرار گرفتن در معرض مستقیم و

مشارکت در اقدامات خشونت‌آمیز از جمله اعدام در اردوگاه‌های داعش اهمیت اصلی دارد (Almohammad, 2018: 14-15).

به‌طور کلی مدارس داعش از نظر روش‌های تربیتی (دینی و رزمی) و آموزش بدنی متفاوت هستند. با این حال، برخی از مشترکات در این مدارس واضح است. هدف اصلی این آموزش‌ها، تلقین ایدئولوژیک، تقویت حس همبستگی، تعهد و وفاداری، نظم و انضباط، افزایش حساسیت‌زدایی در برابر خشونت و توسعه مهارت‌های مقابله‌ای است.

دلایل استفاده از کودکان توسط داعش

دلایل جذب و استفاده از کودکان توسط گروه تروریستی داعش پیچیده و چندوجهی است و ممکن است بسته به شرایط متفاوت باشد. همچنین به نظر می‌رسد که کودکان تنها در کنار بزرگسالان استخدام نمی‌شوند، بلکه به‌طور خاص مورد هدف قرار می‌گیرند، زیرا استفاده از کودکان مزایای مختلفی را برای این گروه تروریستی ایجاد می‌کند:

الف) بقاء و تداوم داعش: داعش با سایر سازمان‌های تروریستی و گروه‌های شبه‌نظامی که از کودکان به‌عنوان سرباز و جنگجو استفاده می‌کنند، متفاوت است. گروه تروریستی داعش در طول پروژه خلافت خود (۲۰۱۴-۲۰۱۷ م) تلاش کرد تا کودکان را جذب کرده و مورد سوء استفاده قرار دهد تا هم تداوم و بقاء خود را تضمین کند و هم ارتش خود را گسترش دهد. داعش یک راهبرد جامع و همه‌جانبه برای رادیکال کردن کودکان اتخاذ کرده و با ترکیب روش‌های رسمی و غیر رسمی، مستقیم و غیر مستقیم، همکاری و اجبار، فردی و سامانمند درصدد آموزش و تلقین کودکان است (Vale, 2018: 9).

داعش نیاز مبرم به کودکان دارد، زیرا باید آینده خود را تضمین کند. داعش به دنبال ایجاد خلافت است و این هدف تنها در صورتی محقق می‌شود که داعش برای بلندمدت برنامه‌ریزی کند. کودکان یک مؤلفه مهم در سیستم توتالیتر داعش و یکی از سنگ بناهای اساسی خلافت هستند. از این رو تربیت نسل بعدی برای تداوم و بقای خلافت لازم و ضروری است. بقاء و تداوم داعش و آینده خلافت تا حد زیادی در دست نسل آینده

است. این نسل از کودکان از نظر عقیدتی و فیزیکی برای تبدیل شدن به مبارزان فردا آماده می‌شوند که قادر به انجام اقدامات حتی بی‌رحمانه‌تر از اقداماتی باشند که این گروه در حال حاضر انجام می‌دهد (NCTV & AIVD, 2017:5).

ب) تبلیغات: در گروه تروریستی داعش، کودکان یک ابزار تبلیغاتی حیاتی هستند، فیلم‌های تبلیغاتی داعش اغلب توسط کودکان ساخته می‌شود. عبدالله ۱۲ ساله در یک فیلم اعلام کرد: «به کفار هشدار می‌دهم، ای کفار، من کسی هستم که شما را ذبح می‌کنم و من ان‌شاءالله یک مجاهد خواهم بود» (Al Hayat Media Center, 2014: 3).

اولین ویدئوی تبلیغاتی رسمی داعش که در آن یک فرد خردسال اقدام به بریدن سر کرده بود، در جولای سال ۲۰۱۵ میلادی منتشر شد. این یک سیگنال و پیام واقعی از داعش بود. با تأیید صریح استفاده از کودکان برای اعمال خشونت‌آمیز، داعش نشان داد که علاقه‌ای به حقوق جهانی کودکان ندارد. علاوه بر این، این یک پیام برای هواداران این گروه نیز بود و این امر را روشن کرد که تولید، پرورش و آموزش نسل جدید داعش بسیار مهم است.

اولین کودک اروپایی نیز در اوایل سال ۲۰۱۶ میلادی در تبلیغات رسمی داعش نشان داده شد. یک پسر چهارساله انگلیسی که دکمه‌ای را فشار داد تا یک وسیله نقلیه حاوی سه زندانی منفجر شود. پیش از این از ماه مه ۲۰۱۳ میلادی به بعد نیز، فیلم‌هایی از اردوگاه‌های آموزشی کودکان منتشر شده بود. در قلمرو داعش، کودکان مانند نسخه‌های مینیاتوری بزرگسالان به نظر می‌رسند. فیلم‌های داعش از سال ۲۰۱۶ میلادی تا حد زیادی بازتاب توسعه استفاده از کودکان برای اعمال خشونت‌آمیز بود. آن‌ها به‌عنوان سربازان سخت‌کوشی که می‌خواهند به کشور مبدأ خود نفوذ کنند، نشان داده می‌شوند. در این فیلم‌ها کودکان فرانسوی آشکارا تهدید کردند که در اروپا حملاتی خواهند داشت. فیلم‌های دیگری نشان می‌داد که کودکان در حال اعدام زندانیان در مقابل دوربین هستند. در ویدئویی که در ژانویه سال ۲۰۱۷ میلادی منتشر شد، یک کودک شش‌ساله به یک زندانی پ.ک.ک شلیک کرد و او را به قتل رساند و پسری کمی بزرگ‌تر سر یک زندانی دیگر را برید (NCTV & AIVD, 2017:5).

ج) ملاحظات اقتصادی و اثربخشی: گروه تروریستی داعش از جذب و استفاده از کودکان، از مزایای چشمگیر اقتصادی بهره‌مند می‌شود. چه کودکانی که نقش پشتیبانی دارند و چه کودکانی که به‌عنوان جنگجو استفاده می‌شوند، از حقوق کمتری برخوردارند و برای زنده ماندن به مواد غذایی کمتری نیاز دارند. همچنین استفاده از اسلحه‌های کوچک باعث کاهش اثربخشی بین کودکان و بزرگسالان می‌شود و استفاده از این اسلحه‌های کوچک برای کودکان بسیار آسان و در دسترس است (UNICEF, 2017: 19)؛ بنابراین کودکان هزینه کمتری دارند و جنگجویان کودک ارزان‌تر از جنگجویان بزرگسال هستند و در انجام خشونت هم کارایی کمتری ندارند.

ه) کنترل: ارباب و کنترل کودکان از نظر جسمی و روحی نسبت به بزرگسالان بسیار راحت‌تر است. کودکان اغلب به‌سرعت به چهره‌های اقتدار تمایل و وفاداری نشان می‌دهند و به‌ویژه مستعد پیروی از اعتقادات و رفتارهای کسانی هستند که آن‌ها را دوست دارند و به آن‌ها احترام می‌گذارند (United Nations Office on Drugs and Crime, 2017: 12).

از نظر ایدئولوژیک هم، کودکان به‌سرعت متعهد و وفادار می‌شوند و تلقین کردن به آنان کار آسانی است، زیرا آن‌ها کمتر تصورات و باورهای از پیش آماده‌شده‌ای دارند که آن‌ها را تغییر دهند (Benotman & Malik, 2016: 14). در واقع کودکانی که هیچ‌گونه آموزشی ندیده‌اند و مبنای ایدئولوژیکی ندارند، به‌راحتی قابل آموزش و شکل دادن هستند و در یک محیط افراطی رشد می‌کنند و یک تجسم خالص از ایدئولوژی گروه دارند و برای اهداف خشن استفاده می‌شوند. این کودکان که مبارزان و جنگجویان بالقوه داعش هستند، به‌راحتی قالب می‌گیرند. داعش از معصومیت و بی‌پروایی کودکان خردسال سوءاستفاده می‌کند تا بقای بلندمدت خود را تأمین کند. تأکیدهای داعش به مبارزان جوان خود به‌عنوان «فرزندان خلافت»، «مجاهدین فردا»، «نسل بعدی» و «پرچمداران آینده» به معنای ارسال پیام محکم به دشمنان خود می‌باشد و اینکه داعش از ظرفیت بی‌ظفر برخوردار است. داعش این کودکان را به‌عنوان نسخه‌های بالقوه، بهتر از مبارزان کنونی می‌داند، زیرا آن‌ها صفحات خالی هستند که می‌توانند دقیقاً مطابق با تصویر ایده‌آل داعش شکل بگیرند. این کودکان بر

مبنای ارزش‌ها و ایدئولوژی داعش پرورش می‌یابد و بنابراین نیازی به تبدیل و آموزش مجدد ندارند. کودکان خلافت از همان ابتدا می‌آموزند که هرکسی تفسیر داعش از اسلام را رعایت نکند، «کافر» است و باید کشته شود.

بنابراین کودکان به‌عنوان حافظان ایدئولوژی داعش برای نسل‌های آینده ارزش دارند. آموزش تعداد زیاد کودکان داعش نه تنها نیروی نظامی و انسانی داعش را در آینده تأمین می‌کند، بلکه فرهنگ خشونت و افراط‌گرایی مذهبی را از طریق آموزش کودکان، تداوم و تحکیم می‌بخشد و این برای اقدامات داعش در آینده ضروری و اساسی است (The Guardian, 2015).

(و مزایای تاکتیکی: این کودکان از نظر تاکتیکی هم توسط داعش مورد استفاده قرار می‌گیرند. برای اهداف عملیاتی، سربازان کودک قادر به حمل سلاح‌های سبک مانند نارنجک و موشک‌های کوچک هستند و در ایستگاه‌های بازرسی کمتر بازرسی می‌شوند و از این طریق حملات را در مکان‌های غیر قابل دسترس امکان‌پذیر می‌سازند (Benotman & Malik, 2016: 14). همچنین از این گذشته کودکان ۹ تا ۱۵ ساله که به سن بلوغ رسیده‌اند برای نبرد فرستاده می‌شوند. علاوه بر این داعش از این کودکان برای انجام حملات انتحاری نیز استفاده می‌کند. دلایل این امر واضح است، کودکان از خطری که با آن روبه‌رو هستند درک کمتری دارند و بنابراین اضطراب کمتری نشان می‌دهند. همچنین کودکان کمتر مورد سوءظن قرار می‌گیرند و به راحتی می‌توانند به اهداف نزدیک شوند.

نقش‌ها و وظایف کودکان در خلافت داعش

هنگامی که کودکان توسط گروه‌های تروریستی افراطی جذب می‌شوند، نقش‌های مختلفی را در این گروه‌ها به عهده می‌گیرند و انجام می‌دهند. در این میان به نظر می‌رسد که استفاده داعش از سربازان کودک مبتنی بر یک شیوه منظم چندلایه، پیچیده، پویا و نوظهور است که در آن بازیکنان مختلف وظایف از پیش تعیین‌شده‌ای را انجام می‌دهند و

برای دستیابی به اهداف سازمان تروریستی همکاری می‌کنند. داعش کودکان را با توجه به توانایی‌هایشان طبقه‌بندی می‌کند و تحت آموزش قرار می‌دهد. پس از آموزش کودکان، وظیفه و نقشی که برای آن‌ها در نظر گرفته می‌شود، به استعداد و توانایی‌های خاص یک کودک بستگی دارد. با توجه به قدرت جسمی و ذهنی و مهارت‌های فردی خاص، به کودکان وظایف متفاوتی اعم از فعالیت‌های پشتیبانی روزمره تا مشارکت تمام‌عیار به‌عنوان رزمندگان خط مقدم اختصاص می‌یابد.

در وظایف پشتیبانی، کودکان به‌عنوان جاسوس کار می‌کنند که به آن‌ها دستور داده می‌شود از هرکس که مظنون به نقض قوانین «خلیفه» است، گزارش دهند. کودکان چه دختر و چه پسر، تحت فشار قرار می‌گیرند که در مورد اعضای خانواده، همسایگان یا دوستانی که از قوانین داعش پیروی نمی‌کنند، گزارش دهند. به این معنا «خلافت» مانند یک دولت توتالیتر عمل می‌کند که می‌خواهد شهروندان خود را کنترل کند. هنگامی که کودکان صلاحیت خود را در انجام این نقش نشان دادند و ثابت کردند که به داعش وفادار هستند، آنگاه می‌توانند نقشی که مسئولیت‌های بیشتری به همراه دارد، به عهده بگیرند (NCTV& AIVD, 2017:12-13).

از دیگر کارکردهای پشتیبانی می‌توان به پاسگاه‌های بازرسی، انتقال اسلحه و انجام وظایف مختلف اداری در بیمارستان‌ها، دادگاه‌ها، مدارس و سایر تأسیسات اجتماعی تحت کنترل داعش اشاره کرد (Human Rights Watch, 2014: 21).

همچنین داعش با بهره‌گیری از جذابیت عاطفی که کودکان قادر به ایجاد آن هستند، از کارزماتیک‌ترین و باهوش‌ترین کودکان خود به‌عنوان واعظ و سخنران استفاده می‌کند. در واقع، کودکانی که مهارت‌های ارتباطی خوبی دارند و پیام داعش را به‌طور مؤثری انتقال می‌دهند، برای تبلیغ داعش استفاده می‌شوند. موعظه کودکان به نمایندگی از خلافت بسیار مؤثرتر از بزرگ‌سالان است و می‌تواند همسالان خود را به عضویت در داعش سوق دهند (NCTV& AIVD, 2017:12-13).

گروه دیگری از کودکان برای مشارکت در جنگ‌ها به کار گرفته می‌شوند. همچنین از کودکان برای انتقال خون به سربازان داعش نیز استفاده می‌شود. داعش به‌طور منظم کودکان را به‌عنوان بازیگران اصلی در کنار همتایان بزرگ‌سال برای انجام اقدامات شدید خشونت‌آمیز استفاده می‌کند. داعش در رسانه‌های تبلیغاتی خود با افتخار فرزندان خود را به‌عنوان تیرانداز، اعدام‌کنندگان، بمب‌گذار انتحاری و سربازان در میدان نبرد به نمایش می‌گذارد (McLaughlin, 2016). کودکان نیز به‌عنوان افسران جوان که مسئول مجازات و شکنجه زندانیان و مخالفان خلافت هستند، آموزش داده می‌شوند.

کودکان یتیم و کودکانی که کمترین استعداد را دارند، اغلب به انجام حملات انتحاری مجبور می‌شوند. کودکانی که برای انجام حملات انتحاری در نظر گرفته می‌شوند، نمی‌توانند با خانواده‌های خود ملاقات کنند. داعش در استفاده از کودکان یا بزرگسالان برای انجام عملیات انتحاری تفاوتی قائل نیست (NCTV& AIVD, 2017:12-13)

دختران در قلمرو داعش نیز آموزش دینی منطبق با آموزه‌های داعش دریافت می‌کنند و از سنین کودکی برای انجام کارهای خانگی نظیر آشپزی، خیاطی و مراقبت از کودکان آموزش داده می‌شوند. آن‌ها باید همسران پشتیبان مبارزان و مادران نسل جدیدی از مبارزان داعش شوند. دختران به محض رسیدن به سن بلوغ باید با یک مبارز داعشی ازدواج کنند. زندگی در قلمرو خلافت داعش برای دخترانی که ازدواج‌های پی در پی دارند و با خشونت جنسی مواجه می‌شوند، بسیار وحشیانه است (NCTV& AIVD, 2017:12-13).

علاوه بر این دقیقاً مانند پسران خردسال، دختران نیز برای انجام حملات انتحاری شست‌وشوی مغزی می‌شوند. معلم یکی از مدارس تحت اداره داعش اعتراف کرد که دختران ده‌ساله با ایدئولوژی خشن داعش آموزش داده می‌شوند و برای انجام حملات انتحاری آموزش می‌بینند (THE CARTER CENTER, 2017: 8)

تجزیه و تحلیل دادها

در چند سال گذشته، جامعه بین‌الملل به‌طور فزاینده‌ای با جذب و بهره‌برداری از کودکان توسط گروه‌های تروریستی و خشونت‌طلب افراطی مواجه شده است. گزارش‌های بی‌شماری در مورد وسعت این پدیده نگران‌کننده وجود دارد. کودکانی که توسط گروه‌های تروریستی افراطی نظیر داعش جذب و بهره‌برداری شده‌اند، قربانی خشونت در سطوح مختلف هستند. آن‌ها در طول ارتباط با گروه تروریستی، قربانی خشونت شدید می‌شوند که شامل روش‌های استخدام وحشیانه، بردگی، استثمار جنسی، قرار گرفتن در معرض ترس مداوم، تلقین و فشار روانی است. در عین حال به دلیل سن کم و آسیب‌پذیری روانی، چنین کودکانی ممکن است به ابزارهای خطرناکی برای گروه‌های تروریستی نظیر داعش تبدیل شوند، زیرا ممکن است از این کودکان برای ارتکاب جرایم جنایی و اقدامات تروریستی یا جنایت علیه بشریت استفاده شود که می‌تواند امنیت بین‌الملل را با چالشی جدی مواجه کند.

راهبرد داعش برای جذب کودکان، یک راهبرد بزرگ و خطرناک است که این راهبرد برای آینده امنیت بین‌الملل می‌تواند تهدید جدی باشد، تربیت کودکانی با ایدئولوژی داعش برای جهان بشریت یک تهدید جدی است. استفاده از آنان توسط داعش روند نگران‌کننده‌ای است که به نظر می‌آید می‌تواند موج جدیدی از تروریسم را در آینده ایجاد کند. این کودکان که از نزدیک شاهد خشونت و اعمال خشونت‌آمیز بوده یا حتی به‌صورت آگاهانه در این اقدامات مشارکت داشته و برای انجام چنین اعمالی متقاعد می‌شوند، اگر رها شوند، در آینده‌ای نزدیک می‌توانند به یک تهدید جدی برای امنیت بین‌الملل مبدل شوند.

کودکی که فضای فکریش بر اساس انزجار و تنفر شکل می‌گیرد و از سن چهارسالگی شاهد اعدام‌های عمومی قطع عضو، سر بریدن و شکنجه بوده، طبیعی است آن فضای فکری منجر به نهادینه شدن پذیرش خشونت در او می‌شود. شاید برخی از اقدام‌های گروه‌های تروریستی مانند القاعده زمانی برای جهانیان موجب تعجب و حیرت بود ولی وقتی داعش شکل گرفت و نوع جدیدی از خشم را نشان داد، اقدام‌های گروه‌های تروریستی قبلی به بوته فراموشی سپرده شد، در حالی که شاید بتوان گفت برخی از

داعشی‌های امروز تعلیم‌یافتگان القاعده هستند. این افراد در زمانی که القاعده در افغانستان و کشورهای خاورمیانه فعالیت می‌کرد، کودکی بیش نبودند ولی تحت تعلیمات آن گروه تروریستی قرار گرفته و امروز در سنین جوانی به‌عنوان اعضای اصلی داعش فعالیت می‌نمایند که این روند برای کودکان داعشی هم وجود دارد که در آینده تحت همین عنوان یا عناوین دیگر و شاید با ابزارهای جدیدتری، امنیت کشورها، منطقه و بین‌الملل را با مخاطرات جدی مواجه سازند.

کودکان در قلمرو داعش در معرض آموزش و تلقین ایدئولوژیک افراطی قرار می‌گیرند، بنابراین در صورتی که فرزندان جنگجویان داعش از سراسر کشورهای جهان به کشور متبوع خود بازگردند، ممکن است داعش از این افراد به‌عنوان دارایی‌های راهبردی و به دلیل مزیت تاکتیکی بالقوه برای انجام حملات تروریستی در سراسر جهان استفاده نماید که در این صورت این کودکان می‌توانند به‌عنوان تهدیدهای احتمالی امنیت بین‌الملل و بمب‌های متحرک قلمداد شوند.

می‌توان گفت استفاده از کودکان توسط داعش روند نگران‌کننده‌ای است که به نظر می‌آید می‌تواند موج جدیدی از تروریسم را در آینده ایجاد کند؛ بنابراین با توجه به گذشته گروه‌های تروریستی، چنانچه کودکان داعش رها شده و تحت کنترل قرار نگیرند، آینده منطقه و جهان با تهدید بزرگی مواجه خواهد شد. اگرچه طبق چارچوب حقوق بین‌الملل، استخدام و استثمار کودکان توسط گروه‌های تروریستی و خشونت‌آمیز افراطی به‌عنوان یک نوع جدی از خشونت علیه کودکان تلقی می‌شود، اما برای گروهی همچون داعش، حقوق بین‌الملل نهادهای بین‌المللی اهمیتی ندارد؛ بنابراین این پدیده و عواقب آن باید به‌عنوان یک نگرانی جدی برای دولت‌ها و امنیت بین‌الملل تبدیل شده و کشورها وظیفه اصلی را برای انجام کلیه اقدامات برای جلوگیری و مقابله با آن به کار بگیرند که در همین راستا راهکارهایی برای محافظت از کودکان در برابر خشونت و استخدام و استثمار توسط گروه‌های تروریستی ارائه می‌گردد:

الف) پیشگیری و جلوگیری از جذب و استخدام کودکان توسط گروه‌های

تروریستی و افراطی

استخدام و استفاده از کودکان توسط گروه‌های تروریستی نظیر داعش از اشکال جدی خشونت علیه کودکان است. پیش‌بینی می‌شود کودکانی که در معرض خشونت قرار می‌گیرند، دچار اختلال در رشد شخصیتی، فکری و اجتماعی می‌شوند و در فعالیت‌های تروریستی در آینده درگیر می‌شوند و مشارکت می‌کنند؛ بنابراین عواقب خشونت نه تنها به کودکان آسیب‌های قابل توجهی وارد می‌کند بلکه برای کل جامعه نیز هزینه‌های زیادی به دنبال دارد؛ بنابراین اقدامات پیشگیرانه مناسب برای جلوگیری از استخدام و استثمار کودکان توسط گروه‌های تروریستی ضرورت دارد. اقدامات پیشگیرانه هم تنها در صورتی مؤثر است که مبتنی بر یک راهبرد جامع باشد تا بتواند به‌طور کلی از خشونت جلوگیری کند. اقدامات پیشگیرانه در مورد خشونت علیه کودکان باید بر بهبود تشخیص و گزارش‌دهی و ارتقای همکاری میان نهادها و سازمان‌های مختلف متمرکز شود.

در همین راستا چارچوب حقوق بین‌الملل محافظت گسترده از کودکان را در برابر هر نوع خشونت از جمله استخدام و استثمار کودکان توسط گروه‌های تروریستی نظیر داعش تضمین می‌کند. راهبردها و اقدامات عملی سازمان ملل متحد در زمینه رفع خشونت علیه کودکان در زمینه پیشگیری از جرم و عدالت کیفری مجمع عمومی در قطعنامه ۶۹/۱۹۴، کلیه اقدامات خشونت‌آمیز علیه کودکان را به شدت محکوم و مجدد بر وظیفه دولت‌ها تأکید کرده است. دولت‌ها موظف هستند کودکان را از هرگونه خشونت و استثمار توسط گروه‌های تروریستی محافظت کنند و راهبردها و اقدامات عملی سازمان ملل را در زمینه رفع خشونت علیه کودکان و در زمینه پیشگیری از جرم اتخاذ کنند. دولت‌ها باید متعهد شوند که در هرگونه اقدامات برای مبارزه با تروریسم از جمله تحقیق و پیگرد قانونی در مورد افراد مشکوک مرتبط با جرایم تروریسم، کلیه تعهدات مربوط به حقوق کودک را طبق قوانین بین‌الملل به‌ویژه قانون بین‌المللی حقوق بشر و قانون پناهندگی رعایت

کنند (UNITED NATIONS OFFICE ON Drugs and Crime, 2017: 21)

کودکانی که با یک گروه افراطی تروریستی در ارتباط بوده‌اند، نباید توسط دولت‌ها تحت پیگرد قانونی قرار گیرند یا مجازات شوند، زیرا این کودکان در درجه اول قربانی تروریسم هستند و باید با این کودکان متناسب با حقوق بشر و انسانیت و احترام رفتار شود تا حس عزتمندی در کودک ارتقاء یابد و امکان ادغام مجدد کودک در جامعه تقویت شود. همچنین پیشگیری از استخدام و استثمار کودکان توسط گروه‌های تروریستی مستلزم ارائه راه‌کارهایی در زمینه پیشگیری از ظهور و رشد گروه‌های تروریستی افراط‌گرا نظیر داعش است. در همین راستا، راهبرد مقابله با تروریسم باید همه‌جانبه باشد و به ریشه‌ها و عوامل مؤثر در ایجاد و گسترش تروریسم پرداخته شود و سعی در رفع تمامی این عوامل نماید. در واقع تروریسم معلول عوامل متعدد سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی، مذهبی و ایدئولوژیکی است؛ رنجی که مردمان از فقر، فقدان سازوکارهای مطلوب برای دادخواهی، تعصب‌های قومی، مذهبی، نژادی، سیاست نفرت‌زایی میان اقوام و علیه اقلیت‌ها، فقدان راهکارهای مقتضی برای رفع اختلافات سیاسی، نابردباری مذهبی، افراط‌گرایی، نقض حقوق بشر و ... می‌برند، سبب بروز خشونت می‌شود.

ب) توان‌بخشی و ادغام کودکان در جامعه

برای کودکان زندگی در قلمرو تحت کنترل داعش بسیار دشوار و آسیب‌زا است. قرار گرفتن در معرض حملات هوایی روزانه، برای کودکان بسیار استرس‌زا است. بسیاری از آن‌ها شاهد یا قربانی حملات هوایی، بمب‌گذاری و انواع دیگر خشونت‌ها هستند. همچنین مرگ اعضای خانواده نیز از دیگر تجربیات استرس‌زا برای کودکان در قلمرو داعش است. کودکان در مجازات‌ها و اعدام‌های عمومی نیز مشارکت می‌کنند و برخی نیز در معرض اشکال شدید شکنجه قرار دارند. قرار گرفتن کودکان در معرض خشونت به دلیل نهادینه کردن فرهنگ خشونت و حساسیت‌زدایی کودکان به منظور پذیرش خشونت است. علاوه بر این کودکان در قلمرو داعش بسیار بیشتر از همسالان خود در سایر کشورها در معرض مرگ قرار دارند. به‌طور مثال وقتی اعضای خانواده‌شان در نبرد می‌میرند، کودکان هم ممکن

است به خود آسیب بزنند یا خود را بکشند. کودکانی که در قلمرو تحت حکومت داعش زندگی می‌کنند، به‌طور دائم در معرض خشونت و مرگ قرار دارند.

این کودکان به دلیل اینکه شاهد خشونت‌های زیادی هستند یا در این اقدامات خشونت‌بار شرکت می‌کنند، با چالش‌های زیادی مواجه هستند، به لحاظ روانی به‌شدت آسیب می‌بینند و رشد عادی اجتماعی، اخلاقی، عاطفی و شناختی آن‌ها مختل می‌شود؛ بنابراین یکی از مسائل نگران‌کننده در مورد این کودکان، نگرانی‌های اساسی در مورد وضعیت جسمی و روانی و ادغام مجدد اجتماعی آن‌ها است.

اما این کودکان می‌توانند در صورت رفتار عادلانه، با موفقیت در جامعه اصلی ادغام شوند. قرار گرفتن طولانی در معرض پرخاشگری و خشونت بی‌رحمانه، به احتمال جدی باعث زخم‌های ماندگار جسمی و روحی بر روی قربانیان می‌شود. برخلاف مبارزان بزرگ‌سال که روشی بدیل را برای زندگی تجربه کرده‌اند، شبه‌نظامیان کودک تقریباً بر اساس اصول جنگی بزرگ شده‌اند و درک صفر تا حداقلی از دنیای عاری از خشونت دارند؛ بنابراین داشتن برنامه‌هایی با دقت برنامه‌ریزی شده که تضمین‌کننده استفاده صحیح از عدالت و ابتکارات حساس توان‌بخشی برای پاسخگویی به نیازهای خاص قربانیان هست، بسیار حیاتی می‌باشد. در اینجا هماهنگی بین مددکاران اجتماعی، روانشناسان، نهادهای حامی کودکان و سازمان‌ها و بازیگران حقوقی بسیار مهم است. نگهداری کودکان در یک محیط خانوادگی، نقش مهمی در ادغام مجدد آن‌ها در جامعه دارد، به‌ویژه کودکانی که تنها هویتی که برای خود قائلند، بخشی از داعش است. خانواده‌ها می‌توانند حمایت روان‌شناختی ارائه دهند. با این وجود تعیین خانواده‌ها در مراقبت از این کودکان آسیب‌دیده دشوار است.

ادغام مجدد کودکان در جامعه به‌عنوان یک فرایند چندبعدی قابل درک است که شامل حمایت‌های بهداشتی و روانی، فرصت‌های آموزشی و حرفه‌ای می‌باشد. دسترسی به خدمات و اقداماتی که باعث تقویت ادغام این دسته از کودکان در جامعه می‌شود باید از انزوای این کودکان جلوگیری کند.

ج) تعیین تابعیت و بازگشت کودکان به کشور مبدأ

هزاران کودک بدون تابعیت و هویت مشخص در قلمرو داعش متولد شده‌اند. این کودکان در قلمرو خلافت داعش فاقد تابعیت و شهروندی کشوری هستند و از هرگونه خدمات و مراقبت‌های بهداشتی، مسکن، آموزش صحیح و سایر خدمات اساسی بی‌بهره هستند. گروه تروریستی داعش خود برای آن‌ها گواهی تولد و اسنادی صادر می‌کند اما اسناد صادرشده توسط این گروه توسط هیچ دولت رسمی پذیرفته نشده است. این عدم شناسایی به معنای عدم دسترسی کودکان به خدمات بهداشتی عمومی یا ثبت احوال است. در نتیجه این کودکانی که هیچ‌گونه تابعیتی ندارند، می‌توانند در آینده تهدید جدی امنیتی باشند.

کودکان بزرگ‌تر بیشتر در معرض خشونت و تلقین قرار می‌گیرند. اگرچه تنش بین حمایت از کودکان و اولویت امنیت ملی همچنان وجود دارد، اما اگر هدف از بین بردن تهدیدات امنیتی است، رها کردن این کودکان بدون داشتن آینده‌ای روشن، بدترین سناریوی ممکن است. چراکه وقتی وضعیت فرزندان داعش را بررسی می‌کنیم، فقط امنیت ملی یک کشور مطرح نیست، بلکه آینده عراق، سوریه و سایر کشورها مطرح است. در نتیجه باید به این نسل از کودکان کمک شود به کشورهای خود بازگردند و همکاری مثبت کنند و خواسته‌های آن‌ها مورد توجه قرار گیرد.

اما دولت‌ها در برگرداندن این کودکان با چالش‌های مختلفی روبه‌رو هستند. مهم‌ترین موضوع تعیین تابعیت برای این کودکان است. کودکانی که در مناطق تحت کنترل داعش متولد شده‌اند، اغلب متوجه می‌شوند که اسناد و مدارک آن‌ها در سطح بین‌المللی به رسمیت شناخته نمی‌شود. همچنین اسناد شناسایی ممکن است در جنگ نابود شده باشد. همچنین ممکن است کودکان والدین یا اغلب پدران خود را از دست داده باشند که این مسئله برای کشورهایایی که تابعیت بر اساس پدر به آن‌ها اعطاء می‌شود، یک چالش مهم است.

از سوی دیگر سرنوشت این کودکان به‌طور مستقیم با مادرانشان که اعضای داعش هستند مرتبط است و بیشتر کشورها تمایلی برای بازگرداندن این زنان و مادران ندارند. بازگشت این کودکان نیازمند همکاری میان کشورها و هماهنگی و تعامل طیف گسترده‌ای

از نهادهای حمایت از کودکان نظیر یونیسف و دفتر سازمان ملل متحد می‌باشد. اگرچه بیشتر کشورها اعلام کرده‌اند که حاضرند کودکان زیر ۱۰ سال داعش را بپذیرند ولی در عمل فقط تعداد معدودی از دولت‌ها اقدام فعال انجام داده‌اند و تعداد کمی از کودکان را تنها یا به همراه مادرانشان به خانه برگردانده‌اند.

اما در نهایت می‌توان گفت، بازگشت زنان و کودکان به وطن خود به‌عنوان تنها گزینه مناسب برای تضمین بهزیستی آن‌ها و در عین حال ختشی کردن تهدیدات امنیتی بیشتر باشد. در واقع برگرداندن این کودکان به کشورهای متبوع خود برای امنیت بین‌الملل ضروری است.

نتیجه‌گیری

بخش وسیعی از ادبیات موجود درباره کودکان در زمینه تروریسم شامل کودکانی است که شاهد حملات تروریستی هستند، بدیهی است پیامدهای روانی و خیمی برای کودکانی که شاهد حملات تروریستی هستند، به وجود می‌آید. با این حال استفاده داعش از کودکان بیش از پیامدهای روانی، پیامدهای اخلاقی و جسمی گسترده‌ای برای کودکان دارد. استفاده از کودکان توسط داعش روند نگران‌کننده‌ای است که احتمالاً موج جدیدی از تروریسم را در آینده ایجاد می‌کند. در واقع ادامه نسل خلافت تهدیدی برای تمام جهان است. کوفی عنان دبیر کل سابق سازمان ملل متحد می‌گوید: «اگر درسی وجود داشته باشد که بتوانیم از تجربه یک دهه گذشته نتیجه بگیریم، این است که استفاده از سربازان کودک به مراتب بیشتر از یک نگرانی بشردوستانه است. تأثیر آن بسیار فراتر از زمان جنگ واقعی است و اینکه دامنه این مشکل به مراتب بیشتر از تعداد کودکانی است که به‌طور مستقیم درگیر هستند» (UN News Center, 2002).

یافته‌های مقاله حاضر فرایند پیچیده و چندلایه جذب و استخدام، ثبت نام، آموزش و استفاده داعش از کودکان به‌عنوان مبارز و غیر مبارز را نشان می‌دهد. داعش از نظر تأثیرگذاری بر کودکان با سایر گروه‌های تروریستی فرق می‌کند و تعداد زیاد کودکانی که به

داعش پیوسته‌اند، بسیار جالب توجه است. داعش کودکان را به‌عنوان مؤلفه اصلی ادامه حیات «خلافت» می‌داند، در واقع کودکان به‌عنوان نسل بعدی خلافت و حامیان ایدئولوژی افراطی داعش اهمیت زیادی دارند. داعش به کودکان می‌آموزد که تروریسم را انتخاب کنند یا حتی داوطلبانه به‌عنوان بمب‌گذار انتحاری عمل کنند. به آن‌ها آموزش داده می‌شود که با ایمان و عقیده و به‌صورت فعال در اقدامات تروریستی مشارکت کنند. رهبران داعش معتقدند که این نسل از کودکان، نسل خلافت هستند که با کافران و مرتدان خواهند جنگید و همه آن‌ها دوست دارند به خاطر ساختن دولت اسلامی بجنگند.

روشی که داعش در استفاده از کودکان اتخاذ کرده، به‌شدت نگران‌کننده است و جهان باید این پدیده را درک کند که داعش به‌طور فعال در حال تربیت نسل آینده خلافت است. گروه تروریستی داعش احتمالاً جذب و استفاده از کودکان را گسترش خواهد داد و آینده‌ای را فراهم می‌کند که در آن داعش به یک نیروی قابل تعویض تبدیل شود. علاوه بر این اگرچه باید در نظر داشته باشیم که این کودکان قربانیان داعش هستند، اما از این کودکان در مورد خشونت و به کار بردن خشونت حساسیت‌زدایی شده است و در نتیجه ممکن است تمایل بیشتری به استفاده از خشونت داشته باشند و نباید خطرات احتمالی بالقوه آنان را برای امنیت نظام بین‌الملل و جوامع نادیده بگیریم. رها کردن این کودکان در دست داعش، در نتیجه عدم احساس تعلق، فقدان هویت و تابعیت، فشار و سرخوردگی می‌تواند به یک تهدید امنیتی در بلندمدت منجر شود. از این رو باید اقدامات لازم به کار گرفته شود تا مانع از روند فعال جذب و آموزش کودکان توسط داعش شود. اقدامات در این زمینه در ریشه‌کن کردن ایدئولوژی خشونت‌آمیز داعش و قطع رابطه داعش با نسل بعدی کمک می‌کند. در غیر این صورت جهان در آینده با داعشی روبه‌رو خواهد شد که شاید خطرناک‌تر و کشنده‌تر از نسل فعلی مبارزان داعش باشد.

بنابراین با توجه به نتایج و دستاوردهای تحقیق می‌توان پیشنهادهای زیر را مطرح

کرد:

الف) پیشنهادهای کلی

- ۱- مشروعیت‌زدایی از تروریسم: تدابیر ضد تروریسم باید به‌طور کلی عموم شهروندان را از توسل به زور، خشونت، افراطی‌گری و تمایل به تروریسم منصرف سازد؛
- ۲- از میان بردن منابع و ابزارهای شبکه‌های تروریستی و فرهنگ‌سازی و ایجاد اجماع عمومی علیه تروریسم؛
- ۳- تمرکز سیاست‌ها بر گروه‌های تروریستی و حذف ریشه‌ها، منابع تغذیه، نیروی انسانی، منابع مالی و ارتباطی، لجستیکی و حمایت‌های عمومی از گروه تروریستی داعش و تضعیف هویت و ایدئولوژی آن؛
- ۴- بهره‌گیری از راهبردهای سخت و نرم و تلفیق هوشمندانه توانایی‌های موجود با هدف یکپارچه و همگرا کردن منابع قدرت نظام علیه داعش؛
- ۵- ترویج ارزش‌های مذهبی و دینی و ایجاد وحدت بین شیعه و سنی برای کاهش تهدیدات اجتماعی؛
- ۶- فقرزدایی، محرومیت‌زدایی، توسعه اقتصادی اجتماعی و افزایش رفاه عمومی؛

ب) پیشنهادهایی جهت جلوگیری از پیوستن کودکان به داعش در عراق و سوریه

- ۱- منابع کافی برای بازگشت کودکان به جامعه اختصاص داده شود و در این میان به حمایت‌های روانی اجتماعی و نیازهای ویژه کودکان اهمیت به‌سزایی قائل گردد.
- ۲- مقابله با فرهنگ افراط‌گرایی و خشونت مذهبی، قومی و طبقاتی از طریق ترویج فرهنگ جامعه مدنی و دموکراسی که این امر مستلزم برقراری حکومت دموکراتیک، ایجاد جامعه مدنی پویا در محیطی رقابت‌آمیز برای مبارزه قدرت و ایجاد تساهل و تسامح و نقدپذیری در جامعه می‌باشد.
- ۳- از بین بردن این دیدگاه که تنها داعش می‌تواند احکام شرعی صحیح را برای رسیدن به شریعت صحیح یا دین واقعی استنباط کند، از طریق اشاعه فرهنگی مبتنی بر تسامح و تساهل در میان کودکان و نوجوانان که کثرت‌گرایی و پذیرش دیگران را به همراه داشته باشد و امکان بهتر از درک دین و شریعت را فراهم کند.

۴- آموزش صحیح در مدارس به‌منظور تحکیم تصویر واقعی از اسلام و توجه به معانی اعتدال، میانه‌روی و ارزش‌های انسانی متعالی همچون عدالت، تسامح، محبت و پذیرش دیگران.

۵- تدوین برنامه‌ها و فعالیت‌های علمی تفریحی، اشتغال‌زایی و پر کردن اوقات فراغت کودکان و نوجوانان.

۶- حمایت اقتصادی از خانواده‌های فقیر به‌منظور جلوگیری از واگذاری فرزندانشان به داعش برای دریافت حقوق.

فهرست منابع و مآخذ

الف. منابع فارسی

- دریکوند، بهروز؛ یزدان‌پناه، کیومرث و همکاران (۱۳۹۸)، «ارزیابی ساختار ثبات و امنیت منطقه‌ای فضاهاى جغرافیایی و ژئوپلیتیکی پساداعش در منطقه غرب آسیا (مطالعه موردی عراق)»، فصلنامه جغرافیا، سال نهم، شماره ۲.
- دهشیری، محمدرضا و جوزانی کهن، شاهین (۱۳۹۴)، «شبکه سلول‌های تروریستی داعش در آسیای مرکزی»، فصلنامه آسیای مرکزی و قفقاز، شماره ۹۲.
- طیب، علیرضا (۱۳۸۳)، تروریسم، چاپ اول، نشر نی.
- کرمی، علی؛ شفیع سروستان، اسماعیل و همکاران (۱۳۹۵)، مجموعه مقالات بیوتروریسم، تهران، واحد پژوهش مؤسسه فرهنگی موعود عصر (عج).
- کریمی مله، علی و گرشاسبی، رضا (۱۳۹۴)، «بررسی چرایی پیوستن جنگجویان خارجی به داعش»، فصلنامه پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام، سال پنجم، شماره اول.
- محمدیان، علی و ترابی، قاسم (۱۳۹۴)، «بسترها و عوامل مؤثر در شکل‌گیری گروهک تروریستی داعش»، مجله سیاست دفاعی، سال بیست و چهارم، شماره ۹۳.
- مدنی، سید جلال‌الدین (۱۳۸۳)، مبانی و کلیات علوم سیاسی، جلد ششم.
- مؤمنی، مجیدرضا؛ رستمی، بنفشه و رحیمی له، آزاده (۱۳۹۵)، «مطالعه جریان‌های افراطی‌گری اسلامی: مطالعه موردی داعش»، فصلنامه سیاست خارجی، سال سی ام، شماره ۲.

ب. منابع لاتین

- Al Hayat Media Center. (2014), "Race Towards Good", at: <https://www.dailymail.co.uk/>.
- Al Shamary, Ammar and Gilgamesh, Nabeel. (2015), "ISIL grooming children to be killers; Terrorists cross a new line, groom kids for brutality." USA Today.
- Al-Bayan Center for Planning and Studies. (2016), "The Cubs of the Caliphate: How the Islamic State Attracts", at: <http://www.bayancenter.org/>.
- Almohammad, Asaad. (2018), "ISIS Child Soldiers in Syria: The Structural and Predatory Recruitment, Enlistment, Pre-Training Indoctrination, Training, and Deployment", ICCT Research paper. ISSN: 2468-0656.
- Al-Tamimi, Aymenn Jawad. (2014), "The Dawn of the Islamic State of Iraq and ash-Sham", Middle East Forum.
- Baylis, John, & Smith, Steve. (2005), The Globalization of World Politics, An Introduction to International Relation (the Second edition Ed), Oxford University Press.

- Benotman, Noman and Nikita, Malik. (2016), *The Children of Islamic State*, London: Quilliam Foundation, 14, original emphasis.
- Bloom, Mia, Horgan, John. (2015), "The Rise of the Child Terrorist", *Foreign Affairs*.
- Carter, Center. (2017), "the Women in Dash: Deconstructing Complex Gender Dynamics in Dash Recruitment Propaganda", The Carter Center.
- Capone, Francesca. (2019), "The children (and wives) of foreign ISIS fighters: Which obligations upon the States of nationality?" at: <http://www.qil-qdi.org/>.
- Cetorelli, Valeria and et al. (2017), "Mortality and Kidnapping Estimates for the Yazidi Population in the Area of Mount Sinjar, Iraq, in August 2014: A Retrospective Household Survey", *Plos Medicine*.
- Channel 4 News. (2015), "ISIS' children: soldiers trained to kill and die", at: <https://www.youtube.com/>.
- Coalition to Stop the Use of Child Soldiers. (2004), "Child Soldiers", *Global Report London*.
- Congressional Research Service. (2015), *Reports on the Middle East and the Arab World*.
- Cook, Joana and Gina, Vale. (2018), *From Daesh to 'Diaspora': Tracing the Women and Minors of Islamic State*, International Centre for the Study of Radicalization, King's College London.
- Gray, David H., and Tom Owen Matchin. (2008), "Children: The New Face of Terrorism". *International NGO Journal*.
- Hall, John. (2015), "ISIS Beheads a Libyan Soldier outside a Mosque for 'Education Purposes'", *Mail Online*.
- Harkin, James. (2014), "Up to 186 Kurdish Students Kidnapped by Isis in Northern Syria", *The Guardian*.
- Human Rights Watch. (2014), "Maybe We Live and Maybe We Die" *Recruitment and Use of Children by Armed Groups in Syria*, at: <https://www.hrw.org/report>:
- Janssen, Zeina. (2015), "ISIS Is Indoctrinating Children in Iraq by Forcing Them to Behead Dolls". *Business Insider*.
- Jonathan, Martin, and Sussman, Dalia. (2015), "Fear of Terrorism Lifts Donald Trump in New York Times/CBS Poll." *The New York Times*.
- Mclaughlin, Erin. (2016), "How ISIS Recruits Children, Then Kills Them", at: <http://www.cnn.com>.
- Motaparthi, Priyanka. (2014), *Maybe We Live and Maybe We Die": Recruitment and Use of Children by Armed Groups in Syria*, Human Rights Watch.
- Office of the Special Representative of the Secretary-General for Children and Armed Conflict in collaboration with UNICEF. (2009), *Machel Study 10-Year Strategic Review: Children and Conflict in a Changing World*, United Nations publication.
- Press Wire. (2020), "Use of Child Combatants Will Carry Consequences', Secretary-General Tells Event on Child Soldiers", *UN News Center*, at: <http://www.m2.com/>.
- Singer, Peter. (2006), *Children at War*, University of California Press.
- The Carter Center. (2017), "The Children in Daesh: 'Future Flag Bearers' of the 'Caliphate'", at: www.cartercenter.org

- The Guardian. (2015), "Raising Tomorrow's Mujahideen": The Horrific World of ISIS Child Soldiers", at: <https://www.theguardian.com>.
- The National Coordinator for Security and Counterterrorism (NCTV) and the General Intelligence and Security Service (AIVD). (2017), "The Children of ISIS The indoctrination of minors in ISIS-held territory" at: <https://english.aivd.nl/>.
- UNAMI and OHCHR. (2016), "Report on the Protection of Civilians in the Armed Conflict in Iraq: 1 May – 31 October 2015", at: <https://reliefweb.int/>.
- UNICEF. (2007), the Paris Principles: Principles and Guidelines on Children Associated With Armed Forces or Armed Groups, the United Nations.
- UNICEF. (2017), Handbook on Children Recruited and Exploited by Terrorist and Violent Extremist Groups: The Role of the Justice System, the United Nations.
- United Nations Office on Drugs and Crime. (2017), Handbook on Children Recruited and Exploited by Terrorist and Violent Extremist Groups: The Role of the Justice System, at: www.un.org.
- Vale, Gina. (2018), Cubs in the Lions' Den: Indoctrination and Recruitment of Children within Islamic State Territory, King's College London.